

Adrian Uljasz

Instytut Historii
Uniwersytet Rzeszowski
e-mail: adrianuljasz5@wp.pl

Z tradycji zarządzania polskimi bibliotekami akademickimi Edward Kuntze (1880–1950)

STRESZCZENIE: Artykuł dotyczy tradycji zarządzania polskimi bibliotekami akademickimi i koncepcji zarządzania bibliotekami, bez których we współczesnej Polsce nie rozwijałyby się z sukcesem biblioteki i biblioteczne technologie. Autor przedstawia koncepcje i dokonania Edwarda Kuntzego (1880–1950), który był dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu w okresie 1919–1926 i Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie od 1926 do 1947 r. Wskazuje na trwałość oraz częściową nieaktualność poglądów Kuntzego.

SŁOWA KLUCZOWE: historia bibliotekarstwa, Kuntze Edward (1880–1950), zarządzanie bibliotekami

Wprowadzenie

Artykuł jest poświęcony jednemu z twórców tradycji zarządzania polskimi bibliotekami akademickimi, Edwardowi Kuntzemu, dyrektorowi dwóch ksiąźnic uniwersyteckich: w Poznaniu i w Krakowie, historykowi i bibliotekoznawcy. Kuntze miał duże zasługi dla rozwoju zarządzanych instytucji. Opracowywał koncepcje bibliotekoznawcze i starał się je popularyzować. Część jego wizji jest przestarzała, ale większość założeń cechuje aktualność.

Edward Kuntze urodził się 6 marca 1880 r. we Lwowie. Jego ojcem był wyższy urzędnik kolejowy Bernard Kuntze, a matką Hermina z Birg-fellnerów. Edward uzyskał maturę w V Gimnazjum we Lwowie. W latach 1898–1902 studiował historię i geografię na Uniwersytecie Lwowskim. Jego wykładowcami byli m.in. Ludwik Finkel i Szymon Askenazy. W 1902 r. Kuntze otrzymał na lwowskiej uczelni stopień naukowy doktora. Od 1901 r. pracował zawodowo jako nauczyciel w gimnazjach Lwowa i Bochni. W 1904 r. złożył egzamin nauczycielski. Następnie uzupełniał edukację uniwersytecką w Lipsku i Berlinie¹.

W czerwcu 1906 r. został zatrudniony w krakowskiej księżnicy uniwersyteckiej przez dyrektora Fryderyka Papéego, następcę Karola Estreichera². W dzienniku „Czas” podano wiadomość, że dotychczasowy profesor bocheńskiego gimnazjum otrzymał posadę amanuenta³. Amanuentem nazywano pomocnika bibliotekarza, czyli osobę zajmującą najniższe stanowisko w hierarchii bibliotekarskiej⁴. Kolejne stopnie służbowe, na które awansowano Edwarda Kuntzego, to skryptor i kustosz. Młody bibliotekarz zdobył znajomość zawodu pod kierunkiem dyrektora Papéego⁵. W przeddzień odzyskania przez Polskę niepodległości Kuntze był jedną z osób, którym zamierzano powierzyć kierownictwo Biblioteki Akademii Umiejętności w Krakowie⁶.

Edward Kuntze należał do grona członków Związku Bibliotekarzy Polskich (ZBP), współtworzących bibliotekarską organizację powstałą w 1917 r., stanowiącą pierwszą formę organizacyjną dzisiejszego Stowa-

¹ S. Sierotwiński, *Kuntze Edward, krypt. E.K., ek, EK. (1880–1950), historyk, bibliotekoznawca, dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 16/2, z. 69, s. 200; H. Lipska, *Kuntze Edward (6 III 1888 Lwów–3 VI 1950 Kraków), historyk, bibliotekarz, organizator bibliotek*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 487; *Materiały do słownika biobibliograficznego bibliotekarzy polskich i obcych* (nota pt. *Kuntze Edward*, podał K. Świerkowski), „Biuletyn Biblioteki Publicznej M.St. Warszawy” 1932/33, nr 7–9, s. 49.

² S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 200; H. Lipska, dz. cyt., s. 487; I. Barowa, *Z dziejów Biblioteki Jagiellońskiej. Katalog wystawy*, Kraków 1955, s. 27.

³ *Kronika*, „Czas” 1906, nr 99, s. 1 (nota *Mianowania w bibliotekach uniwersyteckich*).

⁴ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1966, nr 1, s. 40.

⁵ S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 200; H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 487; *Materiały do słownika...*, s. 49.

⁶ D. Rederowa, Z. Jabłoński, *Zarys dziejów Biblioteki PAN w Krakowie w latach 1856–1956*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1955, s. 26.

rzyszenia Bibliotekarzy Polskich (SBP). W maju 1919 r. dzięki staraniom kustosza Kuntzego powołano krakowskie koło ZBP⁷.

Twórca polskiej Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (1919–1926)

Pod koniec sierpnia 1919 r. Edwarda Kuntzego mianowano dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Krakowski bibliotekarz sprawował tę funkcję do roku 1926⁸. Podstawę zbiorów księżnicy powstającej przy tworzącej się polskiej uczelni stanowił księgozbiór Kaiser-Wilhelm-Bibliothek, czyli niemieckiej biblioteki publicznej powołanej przez zaborcę w celach germanizacyjnych. Na jej zasób z chwilą przejścia przez władze polskie składało się 270 tys. tomów ze wszystkich dziedzin wiedzy. Dzięki Kuntzemu i pozostałym pracownikom nastąpił szybki rozwój Biblioteki Uniwersyteckiej. Księżnicę otwarto 1 października 1919 r. Nowo powołany dyrektor zorganizował ją od podstaw. Wzbogacił księgozbiór akademicki o kolekcje otrzymane od towarzystw naukowych z krakowską Akademią Umiejętności na czele oraz od osób prywatnych. Skutecznie polonizował zbiory. Nowe pozycje pozyskiwano drogą kupna oraz w charakterze darów, przekazywanych m.in. z zagranicy. Wśród zakupionych księgozbiorów znalazły się kolekcje Bolesława Ulanowskiego, Teodora Wierzbowskiego i Kazimierza Chłędowskiego⁹. Kuntze korespondował z profesorem Wierzbowskim w sprawach bibliofilskich w 1920 r.¹⁰ Sukcesem było wyjednanie w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego rozporządzenia o egzemplarzu obowiązkowym od wydawców wielkopolskich dla Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu,

⁷ Z życia Związku Bibliotekarzy Polskich. Koło krakowskie ZBP, „Bibliotekarz” 1919, nr 3–4, s. 56; Sprawozdanie z czynności krakowskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich za okres od 31 maja 1919 do 31 grudnia 1919, „Exlibris” 1920, z. 3, s. 76 (nota w dziale Zapiski i komunikaty).

⁸ S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 200; H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 487; *Materiały do słownika...*, s. 49.

⁹ J. Baumgart, *Działalność Edwarda Kuntzego na stanowisku dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (1919–1926)*, „Przegląd Biblioteczny” 1957, z. 2–3, s. 106–108; H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 41; S. Vrtel-Wierczyński, *Biblioteka Uniwersytecka 1919–1929*, [w:] *Biblioteki wielkopolskie i pomorskie*, pod red. S. Wierczyńskiego, Poznań 1929, s. 91–94, 98; *Materiały do słownika...*, s. 49.

¹⁰ Por. Rkps. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, sygn. 1881, t. 34: Korespondencja Teodora Wierzbowskiego z roku 1920–1923 włącznie, k. 3, 3v, 4, 26, 26v, 27, 28 (listy dyrektora Kuntzego do prof. Wierzbowskiego datowane: 20.01.1920, 4.11.1920 i Poznań, 12.11.1920).

datowanego na 11 października 1919 r. W 1924 r. ministerstwo przyznało księżnicy część egzemplarza obowiązkowego z Małopolski i dawnego Królestwa Polskiego, lecz publikacje, przesyłane za pośrednictwem władz administracyjnych, napływały nieregularnie. W 1929 r. zbiory tworzyło 369 tys. tomów druków oraz 27 inkunabułów. W bibliotece znajdowały się również 74 rękopisy z XVIII i XIX w.

Edward Kuntze zajmował się kompletowaniem i kształceniem personelu biblioteki poznańskiego uniwersytetu. W latach 1919–1920 prowadził kursy zawodowe dla bibliotekarzy ze średnim i wyższym wykształceniem, będące pierwszym szkoleniem bibliotekarskim zorganizowanym w niepodległej Polsce. Dyrektor nadzorował prace związane z porządkowaniem i opracowywaniem zasobu. Pod jego kierownictwem kontynuowano tworzenie kartkowego katalogu alfabetycznego według instrukcji pruskiej. Prowadzono kartkowy katalog systematyczny (rzeczowy) będący zarazem inwentarzem. W 1919 r. Kuntze założył osobną księgę inwentarzową i zainicjował porządkowanie zbiorów według *numerus currens*, a więc zgodnie z numerami inwentarzowymi. Oznaczało to odejście od ustawiania systematycznego księzek w magazynach, czyli według sygnatur rzeczowych, uwzględniającego format.

Do zasług Edwarda Kuntzego należało zorganizowanie czytelni, księgozbioru podręcznego i wypożyczalni. Reforma księgozbioru podręcznego polegała na częściowej polonizacji oraz uzupełnianiu zasobu o publikacje ściśle naukowe. Bibliotekę podręczną uszeregowano w porządku rzeczowym¹¹. Kuntze powołał do życia koło Związku Bibliotekarzy Polskich w Poznaniu¹².

W 1919 r. na łamach periodyku „Nauka Polska” ukazało się studium Edwarda Kuntzego *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*¹³. W 1957 r., czyli po prawie czterdziestu latach, pierwszy dyrektor Centralnej Biblioteki Wojskowej powołanej w 1919 r., Marian Łodyński, ocenił przywołany artykuł jako pracę, „która wniósłszy na porządek dnia zagadnienie polskiego bibliotekarstwa postawiła je od razu na tak rozległym i wysokim poziomie, że nie tylko zapoczątkowała w znakomity sposób tę tematykę w naszym piśmiennictwie bibliotekarskim, ale stała się na długie lata wy-

¹¹ J. Baumgart, dz. cyt., s. 108–110; S. Vrtel-Wierczyński, dz. cyt., s. 95–102, 104–107.

¹² S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201.

¹³ Por. E. Kuntze, *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*, „Nauka Polska” 1919, t. 2, s. 503–542.

tyczną i wzorem ujmowania zagadnień bibliotekarstwa naukowego, mającym do dziś swoją wartość historyczną i instruktywną”¹⁴. Opinia Łodyńskiego w dużej mierze zachowała aktualność do dziś.

Edward Kuntze w rozprawie z 1919 r. zaliczył organizację bibliotekarstwa do zadań oświatowych, które muszą zostać wykonane przez polskie społeczeństwo. Za podmiot powołany do przeprowadzenia reform uznawał państwo. Wystąpił z dyskusyjną propozycją, żeby powiększać biblioteczne finanse o opłaty półroczne wnoszone przez czytelników. Przypominał, że biblioteki uniwersyteckie mają charakter ksiąźnic publicznych. Apelował o budowę nowego gmachu dla Biblioteki Jagiellońskiej. Uważał również, że ksiąźnice uniwersytetów powinny mieć tak wysokie dotacje, aby móc prenumerować dużą liczbę czasopism naukowych, a także kupować wszystkie ważniejsze publikacje książkowe. Wskazał na potrzebę rozwoju wypożyczeń międzybibliotecznych, proponował zakładanie w bibliotekach czytelni czasopism oraz przekonywał o konieczności wyodrębniania w ramach ksiąźnic specjalistycznych działów. Według niego funkcjonowanie wypożyczalni powinno być zorganizowane w taki sposób, żeby czytelnicy otrzymywali potrzebne książki natychmiast po złożeniu zamówienia i nie musieli składać rewersów na kilka godzin lub dzień przed realizacją. Zaznaczył, że wszystkie biblioteki oprócz katalogów alfabetycznych muszą mieć katalogi rzeczowe. Za niezbędne uznawał także katalogi czasopism bieżących i czytelniane zbiorów podręcznych. Przypominał o konieczności odpowiedniego przeszkolenia bibliotekarzy, w tym personelu mającego zajmować się opracowaniem zbiorów. Przedstawił też koncepcję kształcenia pracowników bibliotek na kursach kończących się egzaminem. Do niezbędnych warunków owocnej pracy biblioteki zaliczył „dobrą organizację wewnętrzną, dokładny podział pracy, ścisłe wyznaczenie każdemu pracownikowi rodzaju i zakresu czynności, czujną kontrolę sumiennego wykonywania przekazanej pracy”. W koncepcji Kuntzego mieścił się postulat odrzucenia biurokracji i wprowadzania na jej miejsce ułatwień technicznych. Bardzo istotne znaczenie miał apel o powołanie w Rzeczypospolitej Polskiej, podobnie jak w innych państwach, centralnej biblioteki narodowej. Kuntze proponował, by status biblioteki *patria* otrzymała Biblioteka Jagiellońska. Zakładał przy tym, że „Jagiellonka” będzie jednocześnie tak jak dotąd pełnić funkcję ksiąźnicy uniwersyteckiej. Jako biblioteka narodowa otrzymywałaby

¹⁴ M. Łodyński, *Rola Edwarda Kuntzego w bibliotekarstwie polskim*, „Przegląd Biblioteczny” 1957, z. 2–3, s. 98.

egzemplarz obowiązkowy druków wydanych w Polsce, polskojęzycznych publikacji zagranicznych i wszelkich prac o tematyce polskiej. Przy centralnej instytucji powstałby polski instytut bibliograficzny kontynuujący *Bibliografię polską* Estreichera, wydający ogólną polską bibliografię druków bieżących, jak również kierujący pracami nad bibliografiami specjalnymi. Biblioteka narodowa mieszcząca się w Krakowie opracowywałaby i udostępniała centralny katalog zbiorów polskich bibliotek naukowych oraz redagowałaby ogólny krajowy katalog rękopisów, inkunabułów i czasopism bieżących. Udostępnianiem informacji z ogólnopolskiego katalogu zajmowałoby się specjalne biuro informacyjne. W ramach Biblioteki Jagiellońskiej powołano by też centralne biuro wymiany dubletów. Drukowano by znormalizowane karty katalogowe na potrzeby innych bibliotek, co zgodnie z założeniem kustosa Kuntzego „Ułatwiłoby [...] znakomicie katalogowanie we wszystkich bibliotekach i wprowadziłoby tak pożądaną jednolitość pracy”. Biblioteka narodowa zajmowałaby się także szkoleniem zawodowym bibliotekarzy i służb pomocniczych zatrudnianych w bibliotekach naukowych. Dyrektor Kuntze przekonywał, że państwo, oprócz księżnic naukowych, powinno objąć opieką biblioteki publiczne o profilu naukowym, z których według niego wszystkie miały po części charakter oświatowy. Dodał, że „Tak samo rząd powinien starać się o biblioteki ludowe, całe państwo powinno pokryć się siecią tych bibliotek, które w formie bibliotek wędrownych docierałyby do najmniejszej wioski”. Celem tych zmian miał być rozwój czytelnictwa wśród „szerokich mas”¹⁵.

Do postulatu nadania Bibliotece Jagiellońskiej statusu centralnej biblioteki państwa nawiązał rektor krakowskiego uniwersytetu Stanisław Estreicher w artykule *Bibliotheca patria* zamieszczonym na łamach „Czasu” 9 maja 1920 r. Estreicher powołał się na publikację Kuntzego. Przekonywał decydentów do przyjęcia takiego rozwiązania, pisząc, że utworzenie całkiem nowej biblioteki narodowej byłoby zbyt kosztowne. Po wyczerpującym zreferowaniu propozycji Kuntzego podkreślił, iż „Powyższe wywody dra Kuntzego zasługują na baczną uwagę. Urzeczywistnienie jego planu stworzenia w Polsce »Biblioteki Narodowej« jest rzeczą nader doniosłą dla rozwoju całej polskiej nauki i kultury”. Dodał również, że Uniwersytet Jagielloński dołoży wszelkich starań, aby idea nadania Bibliotece Jagiellońskiej statusu biblioteki narodowej została zrealizowana.

¹⁵ E. Kuntze, dz. cyt., s. 503–542.

Przypomniał o obietnicach władz RP, które deklarowały, że zapewnią bibliotece krakowskiej uczelni dotację na budowę nowego gmachu¹⁶.

O publikacjach Kuntzego i Estreichera informowano na łamach bibliofilskiego czasopisma „Exlibris” z 1920 r., cytując „Naukę Polską” oraz „Czas”: „Potrzeby polskich bibliotek naukowych omówił wyczerpująco doskonały znawca tego przedmiotu dr Edward Kuntze, zasłużony kustosz Biblioteki Jagiellońskiej, obecnie niestrudzony dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu [...] wywody dra E. Kuntzego, dotyczące przemienienia Biblioteki Jagiellońskiej w «Bibliotheca Patria» omówił obszernie rektor prof. dr Stanisław Estreicher”¹⁷.

W tym samym okresie dyrektor poznańskiej biblioteki współorganizował Towarzystwo Bibliofilów zawiązane w Poznaniu w 1923 r. Wybrano go na prezesa zarządu nowo powstałego stowarzyszenia¹⁸.

Od roku 1921 Edward Kuntze był członkiem Mieszanej Polsko-Sowieckiej Komisji Specjalnej powołanej na mocy postanowień traktatu ryskiego, zajmującej się kwestią rewindykacji polskich zbiorów bibliotecznych znajdujących się w Rosji. W latach 1923–1925 przewodniczył Delegacji Polskiej w Mieszanych Komisjach Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie i Leningradzie, przyczyniając się do odzyskania przez stronę polską kilkudziesięciu tysięcy druków, rękopisów i grafik, pochodzących głównie z dawnej Biblioteki Załuskich. Tę akcję zakończono pod kierunkiem Kuntzego w 1935 r. Udało się odzyskać 13 400 rękopisów, około 2000 inkunabułów, 13 400 rycin i sztychów, mapy oraz 66 000 druków. Do Polski powróciły zasoby Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego i instytucji wojskowych Królestwa Polskiego¹⁹. Kuntze poświęcił działaniom związanym z rewindykacją zbiorów kilka publikacji²⁰.

¹⁶ S. Estreicher, *Bibliotheca patria*, „Czas” 1920, nr 110, s. 2 (numer datowany: 9 V 1920, wydanie poranne).

¹⁷ *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*, „Exlibris” 1920, z. 3, s. 90 (nota w dziale *Zapiski i komunikaty*).

¹⁸ J. Kuglin, *Z Poznania*, „Exlibris” 1924, z. 5, s. 103; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201.

¹⁹ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 41–42; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 200–201.

²⁰ H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 487. Por. też stosowne publikacje Kuntzego: E. Kuntze, *Sprawy rewindykacyjne*, [w:] *Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925*, cz. 1: *Referaty*, Lwów 1925, s. 1–18; tenże, *Układy o zwrot Biblioteki Załuskich. (Kartka z dziejów odzyskania z Rosji polskiego mienia kulturalnego)*, odbitka z *Księgi Pamiątkowej II Gimnazjum im. Szajnochy we Lwowie*, Lwów 1930, s. 1–34; tenże, *Udział Ś.P. Stanisława Turowskiego w rewindykacji Biblioteki Załuskich. Wspomnienie*, „Pamiętnik Literacki” 1936, z. 4, s. 1062–1066; tenże, *Zwrot polskich zbiorów bibliotecznych z Rosji*, Kraków 1937 (odbitka z „Przegląd Biblioteczny” 1937), s. 5–49.

Dnia 2 listopada 1926 r. dyrektora Edwarda Kuntzego wybrano na przewodniczącego prezydium Rady Związku Bibliotekarzy Polskich²¹. Sprawował tę funkcję do roku 1933²².

Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej (1926–1939)

W 1926 r. Edward Kuntze powrócił do Krakowa, gdzie został mianowany dyrektorem Biblioteki Jagiellońskiej. Stanowisko objął po dyrektorze Fryderyku Papéem, który przeszedł na emeryturę. Funkcję dyrektora pełnił do 1947 r.²³ Kuntze zaczął kierować Biblioteką Jagiellońską 31 grudnia 1926 r., a formalną nominację od rektora otrzymał 2 marca 1927 r.²⁴

Nowy zwierzchnik zaprezentował dyrektorską wizję ksiąźnicy w artykule *Czym powinna być Biblioteka Jagiellońska?* opublikowanym w 1927 r. w miesięczniku Towarzystwa Miłośników Książki „Silva Rerum” wychodzącym w Krakowie²⁵.

Tekst Kuntzego nawiązywał do wcześniejszego postulatu nadania Bibliotece Jagiellońskiej statusu biblioteki narodowej. Autor zaznaczył, że krakowska ksiąźnica ma pięćset lat tradycji. Przypominając *Bibliografię polską* Karola Estreichera, twierdził, że bibliotekarz i bibliograf łączył pracę nad dziełem z zamiarem przekształcenia Biblioteki Jagiellońskiej w ksiąźnicę narodową. Kuntze zastrzegł, iż „Program ten nie został nigdy wyraźnie sformułowany, cała atoli działalność Estreichera zmierza ku temu celowi. Wydziela więc przy reorganizacji biblioteki tak zwaną *biblioheca patria*, w której gromadzi wszystkie druki powstałe na terytorium dawnej Rzeczypospolitej i druki obce, o ile się do Polski odnoszą. Dział ten otacza szczególną pieczę, stara się go jak najwięcej rozszerzać i uzupełniać i osiąga w tym względzie poważne rezultaty”. Do wybuchu wojny w 1914 r. działania Estreichera kontynuował następca bibliografa

²¹ K. Ś. [K. Świerkowski], *Rada Związku Bibliotekarzy Polskich*, „Silva Rerum” 1927, nr 3, s. 57.

²² S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201.

²³ Tamże, s. 200–201; H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 487; I. Barowa, dz. cyt., s. 27; M. Łodyński, dz. cyt., s. 103.

²⁴ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 42; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201.

²⁵ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 42; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201; E. Kuntze, *Czym powinna być Biblioteka Jagiellońska?*, „Silva Rerum” 1927, nr 5, s. 65–68.

na stanowisku dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej, Fryderyk Papée. Kuntze przekonywał: „Charakter narodowy zachowuje biblioteka i za [...] Fryderyka Papée, który idzie nawet dalej i czyni starania, aby uzupełnianie biblioteki »polonicami« nie miało cechy dorywczości, lecz stało się systemem. Przez nawiązanie stosunków z wydawcami i drukarniami na całym terytorium dawnej Rzeczypospolitej uzyskuje on przyrzeczenie bezpłatnego dostarczania bibliotece niemal wszystkich druków, jakie pojawiają się na ziemiach polskich”. Kuntze stwierdził, że krakowska księżnica faktycznie odgrywała w związku z tym rolę biblioteki narodowej. Po 1918 r. sytuacja utrzymała się, choć charakter narodowy placówki nie został formalnie uznany przez władze, które planowały powołać bibliotekę narodową w Warszawie. Biblioteka UJ wykonywała jednocześnie zadania księżnicy uniwersyteckiej i regionalnej. Dyrektor nie sprzeciwiał się utworzeniu drugiej centralnej biblioteki państwa w Warszawie. Rozwiązanie ewentualnego konfliktu ról między instytucjami widział w przyznaniu „Jagiellonce” statusu „biblioteki narodowej historycznej”, uzupełniającej narodowy zasób do 1918 r., i powierzeniu bibliotece warszawskiej zadania gromadzenia całości produkcji wydawniczej rodzimej i dotyczącej Polski włącznie od tej daty jako „roku odrodzenia Państwa Polskiego”. Podstawowym, choć nie jedynym, źródłem gromadzenia zbiorów byłby w obu przypadkach egzemplarz obowiązkowy. Wśród zadań Biblioteki Jagiellońskiej jako księżnicy narodowej autor publikacji wymienił także konserwację i opracowanie za pomocą nowoczesnych metod, w tym katalogowania, starych zasobów. Biblioteka Jagiellońska obok funkcji „biblioteki narodowej historycznej” powinna w jego przekonaniu pełnić jednocześnie dotychczasowe funkcje księżnicy uniwersyteckiej i regionalnej²⁶.

Na wypowiedź Edwarda Kuntzego zareagował kustosz Biblioteki Jagiellońskiej Aleksander Birkenmajer, publikując w następnym numerze „Silva Rerum” artykuł *Biblioteka Jagiellońska a Biblioteka Narodowa*. Birkenmajer stwierdził, że pełnienie przez jedną bibliotekę zarówno funkcji ośrodka regionalnego, jak i narodowego byłoby wewnętrznie sprzeczne. Przypomniał, iż zgodnie z przepisami obowiązującymi w RP i wynikającymi z nich zasadami przydziału egzemplarza obowiązkowego księżnica zarządzana przez Kuntzego stanie się niebawem, o ile reguły nie zostaną zmienione, biblioteką regionalną dla trzech województw: krakowskiego, kieleckiego i śląskiego. Polemizując ze zwierzchnikiem, podkreślił, że „Ja-

²⁶ E. Kuntze, *Czym powinna być Biblioteka Jagiellońska?...*, s. 65–68.

giellonka” nigdy nie była biblioteką narodową w ścisłym znaczeniu, ponieważ nie posiadała zasobów odpowiednio reprezentatywnych dla całych ziem polskich. Zgodnie z jego opinią Biblioteka Jagiellońska powinna pozostać przede wszystkim biblioteką uniwersytecką. Birkenmajer przypominał o bezcennych zbiorach rapperswilskich, będących fundamentem narodowego charakteru biblioteki tworzonej w stolicy RP²⁷. W 1927 r. w „Przeglądzie Bibliotecznym” ukazał się jego kolejny tekst zatytułowany *W sprawie Biblioteki Narodowej*. Omówił w nim zadania centralnej biblioteki państwa, nawiązując do artykułu Kuntzego *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*. Konkludując, nawoływał, aby ksiąźnica została „jak najrychlej” zorganizowana i uruchomiona²⁸.

Spory o nadanie Bibliotece Jagiellońskiej statusu centralnej biblioteki państwa, także w zakresie ograniczonym do czasów sprzed 1918 r., stały się bezprzedmiotowe wobec faktu powołania w 1928 r. i otwarcia w 1930 r. Biblioteki Narodowej w Warszawie²⁹.

Po 1927 r. dyrektor Edward Kuntze zarządził wewnętrzną reorganizację kierowanej przez siebie ksiąźnicy. Do najważniejszych zmian należały: wprowadzenie akcesji, połączenie trzech katalogów alfabetycznych – polskiego, obcego i cymeliów – w jeden, wraz z przeprowadzeniem melioracji kart katalogowych, przystąpienie do sporządzania na nowych kartach katalogu dla czytelników. Opracowano wówczas podręczny katalog czasopism bieżących i centralny tytułów prasowych udostępnianych w zakładach UJ oraz przygotowano materiał do katalogu periodyków zagranicznych. Kuntze zapoczątkował wydawanie „Wykazu ważniejszych nabytków”, ukazującego się pod redakcją kustosza Wojciecha Gieleckiego. Ogłaszał również coroczne „Sprawozdania Dyrekcji”, a dla poszczególnych działów przygotował nowe instrukcje, zebrane w Regulaminie wewnętrznym Biblioteki Jagiellońskiej obowiązującym od 1934 r. W regulaminie polecał pracownikom dążenie do coraz większego upraszczania wykonywanych zadań oraz ograniczanie biurokracji. Kładł nacisk na konieczność

²⁷ A. Birkenmajer, *Biblioteka Jagiellońska a Biblioteka Narodowa*, „Silva Rerum” 1927, nr 6/7, s. 81–84.

²⁸ Tenże, *W sprawie Biblioteki Narodowej*, „Przegląd Biblioteczny” 1927, s. 24–40. Oba zacytowane artykuły Birkenmajera zostały wymienione w *Bibliografii historii polskiej za rok 1927* opublikowanej w 1928 r. w „Kwartalniku Historycznym”, por. *Bibliografia historii polskiej za rok 1927*, „Kwartalnik Historyczny” 1928, [brak numeru, tylko numer rocznika: 42], s. 197.

²⁹ B. Bieńkowska, przy współpracy E. Maruszak, *Książka na przestrzeni dziejów*, Warszawa 2005, s. 238.

stałego uzupełniania wykształcenia bibliotekarskiego i zachęcał personel do podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Kiedy w RP wprowadzono egzaminy bibliotekarskie składane w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, zorganizował kurs przygotowawczy dla bibliotekarzy BJ, Akademii Górniczej i Polskiej Akademii Umiejętności. W regulaminie wskazał, że skuteczność pracy bibliotekarskiej jest uwarunkowana w wielkim stopniu zamiłowaniem bibliotekarzy do wykonywanego zawodu. Polecał kierownikom czytelń i pracowni, żeby starali się w jak najszerszym zakresie pomagać czytelnikom. Za dyrekcji Kuntzego w bibliotece organizowano wystawy oparte na posiadanych zasobach, które cieszyły się dużą frekwencją³⁰.

Wielki sukces dyrektora to doprowadzenie do wybudowania w latach 1931–1939 nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej przy alejach Mickiewicza³¹. Autorem projektu był architekt Waław Krzyżanowski³². Zabiegi Kuntzego o budowę obiektu, w tym jego starania o dotacje na terminową realizację inwestycji, opisywała krakowska prasa³³.

Edward Kuntze, pracując w Krakowie, działał w środowisku bibliofilskim podobnie jak w Poznaniu. Na początku lutego 1927 r. został przyjęty do grona członków krakowskiego Towarzystwa Miłośników Książki³⁴. Jako bibliofil miał własny ekslibris. Rysunek przedstawiał szczupłego mężczyznę w okularach opartego ręką o biurko i czytającego książkę w pozycji stojącej. Na biurku leżały stare księgi, ustawione też na półkach usytuowanych za plecami uczonego i na krześle stojącym w pomieszczeniu ukazany na rysunku. O biurko opierały się duże teki, zawierające najprawdopodobniej rękopisy lub grafiki. Na blacie paliła się świeca. W górnej części ekslibrisu znajdował się łaciński napis wielkimi drukowanymi literami: „Ex libris Eduardi Kuntze”³⁵.

³⁰ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 43–45; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201; I. Barowa, dz. cyt., s. 27.

³¹ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 42–43; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201; J. Baumgart, *Bibliotheca Patria*, „Polska” 1968, nr 12, s. 25.

³² B. Bieńkowska, dz. cyt., s. 239.

³³ Por. *Dyrektor Kuntze o potrzebach Biblioteki Jagiellońskiej*, „Głos Narodu” 1927, nr 20, s. 4; *Zmniejszenie dotacji na budowę Biblioteki Jagiellońskiej grozi opóźnieniem otwarcia nowego gmachu o dwa pełne lata!*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1938, nr 44, s. 10.

³⁴ *Nowi członkowie TMK (Kraków)*, „Silva Rerum” 1927, nr 3, s. 31 (nota w rubryce *Ruch bibliofilski*).

³⁵ Por. P. Ettinger, *Polski ekslibris w Moskwie roku 1922*, [Kraków] 1946 (drukowano

W tym samym okresie właściciel ekslibrisu uczestniczył w II Zjeździe Bibliofilów Polskich w Warszawie, zorganizowanym w 1926 r. Jako członek sekcji bibliotekoznawczej zjazdu wygłosił referat *Organizacja stanu bibliotekarskiego w Polsce*³⁶.

Edward Kuntze, pomimo pełnienia obowiązków dyrektorskich, nie zaniedbywał działalności w bibliotekarskim stowarzyszeniu zawodowym. Od 1927 do 1939 r. przewodniczył krakowskiemu kołu ZBP³⁷. W latach 1927–1947 z przerwą na okres okupacji hitlerowskiej był redaktorem naczelnym założonego przez siebie pisma naukowego „Przegląd Biblioteczny”, cechującego się od pierwszego numeru wysokim poziomem, które istnieje do dziś³⁸. Twórca i redaktor naczelny periodyku konsekwentnie, choć z niewielkimi zmianami, realizował przez lata program działania nakreślony na początku pracy redakcyjnej. W części głównej kolejnych zeszytów zamieszczano artykuły dotyczące teorii i praktyki bibliotekarskiej, historii bibliotek i bibliotekarstwa, prace poruszające zagadnienia związane z księgoznawstwem i pisane z bibliotekarskiego punktu widzenia, mające za temat drukarstwo, papiernictwo, introligatorstwo, dzieje pisma oraz produkcji książki rękopiśmiennej i drukowanej, historię i filozofię książki oraz organizację i administrację bibliotek. W dziale *Miscellanea* drukowano krótsze artykuły. Do „Przeglądu Bibliotecznego” trafiały omówienia nowych bibliologicznych publikacji krajowych i zagranicznych, które zamieszczano w dziale zawierającym recenzje. W *Kronice* redaktor publikował sprawozdania z bibliotekarskiego życia związkowego w Polsce i za granicą, a także rozporządzenia władz odnoszące się do bibliotek i ruchu bibliotekarskiego. Zapowiadał również wydawanie dodatku do „Przeglądu”: Bibliografii bibliografii, bibliotekarstwa i bibliofilstwa³⁹.

Redaktor drukował na łamach „Przeglądu Bibliotecznego” własne artykuły, w których omawiał sprawy związane z funkcjonowaniem współczesnych ksiąźnic. W jednym z nich przybliżył czytelnikom międzynarodowym

na prawach rękopisu), [s. nienumerowana] [s. 57] (reprodukcja ekslibrisu Edwarda Kuntzego).

³⁶ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 41; *Materiały do słownika...*, s. 49–50.

³⁷ S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201; M. Łodyński, dz. cyt., s. 103.

³⁸ M. Łodyński, dz. cyt., s. 103; J. Baumgart, *Rzut oka na działalność Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917–1957*, „Przegląd Biblioteczny” 1957, z. 4, s. 303.

³⁹ I. Turowska-Bar, *Edward Kuntze jako redaktor „Przeglądu Bibliotecznego” 1927–1948*, „Przegląd Biblioteczny” 1967, z. 2, s. 112.

dową działalność w zakresie bibliografii i bibliotekarstwa oraz zachęcał Polaków do udziału w takich inicjatywach⁴⁰. W pracy *Kilka uwag o specjalizacji bibliotek* zwrócił uwagę na konieczność współpracy bibliotek uniwersyteckich z księżnicami specjalnymi działającymi na tym samym terenie, polegającej choćby na świadczeniu usługi wypożyczeń międzybibliotecznych⁴¹.

W 1930 r. Edward Kuntze uczestniczył, jako dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej i przewodniczący Rady Związku Bibliotekarzy Polskich, w uroczystości otwarcia Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasińskich w Warszawie, która odbyła się w czasie obrad V Zjazdu Historyków Polskich⁴².

Często brał udział w krajowych oraz międzynarodowych zjazdach i konferencjach bibliotekarskich. Był członkiem Komitetu Ekspertów Bibliotecznych powstałego w 1927 r. przy Komisji Współpracy Umysłowej Ligi Narodów. W 1929 r. został wydelegowany na zjazd bibliotekarzy i bibliografów w Rzymie⁴³.

Po siedmiu latach uczestniczył w IV Zjeździe Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Należał do prezydium zjazdu i otworzył obrady uroczystym przemówieniem. W inauguracyjnym wystąpieniu podkreślił, że powierzenie mu przewodnictwa w obradach to wyraz uznania dla Biblioteki Jagiellońskiej jako najstarszej polskiej księżnicy. Stwierdził, iż zebranych jednoczy umiłowanie książek, które stanowią jeden z najważniejszych pomników przeszłości i zarazem czynnik twórczy współczesnej i przyszłej kultury. Przekonywał władze państwowe i społeczeństwo o wielkim znaczeniu społecznym bibliotek oraz wskazywał na trudne położenie materialne bibliotekarzy. Zadania polskiego bibliotekarstwa sformułował w następujących słowach:

My, bibliotekarze polscy, pracujemy nad tym, aby książka, która oddana jest naszej pieczy w bibliotekach, jak najlepiej mogła spełnić swe zadanie, aby najwydatniej służyła pracy naukowej, aby jak najszerzej rozchodziła się wśród społeczeństwa, podnosząc poziom jego oświecenia, utrwalając i rozwijając to, co szkoła zaszczepiła w młodych umysłach.

⁴⁰ E. Kuntze, *Współdział Polski w międzynarodowych pracach bibliotekarskich*, odbitka z „Przeglądu Bibliotecznego” 1932, z. 3, Kraków 1933, s. 1–16.

⁴¹ Tenże, *Kilka uwag o specjalizacji bibliotek*, „Przegląd Biblioteczny” 1937, z. 2, s. 69–76.

⁴² *Otwarcie Biblioteki i Muzeum Ordynacji Krasińskich w Warszawie*, „Silva Rerum” 1931, nr 1–6 (numer łączony za miesiące styczeń–czerwiec), s. 41–42.

⁴³ H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 488; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201.

To są zadania, nad którymi pracujemy od czasu wskrzeszenia Państwa Polskiego w naszym Związku Bibliotekarzy Polskich.

Uczestnicy zjazdu obradowali w czterech sekcjach: Bibliotek Naukowych, Bibliotek Oświatowych, Bibliograficznej i Księgoznawczej⁴⁴. Edward Kuntze wygłosił referat poświęcony bibliotekarskim zasługom swego nauczyciela zawodu i poprzednika na stanowisku dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej, Fryderyka Papéego, który w 1936 r. obchodził jubileusz osiemdziesięciolecia urodzin. Tekst referatu wydrukowano w publikacji pozjazdowej⁴⁵.

Rola Edwarda Kuntzego w obronie polskiej kultury

Przedwojenny dyrektor utrzymał swój wpływ na funkcjonowanie Biblioteki Jagiellońskiej w czasach okupacji 1939–1945. Do wybuchu wojny nie zdążono przewieźć 600-tysięcznego księgozbioru do budynku przy alejach Mickiewicza, którego wykończenie planowano na 1940 r. W 1940 r. polscy bibliotekarze i magazynierzy biblioteczni na żądanie okupanta umieścili zbiory w pomieszczeniach nowego gmachu. Pracę wykonano według planu Edwarda Kuntzego. Okupant przemianował księżnicę na Staatsbibliothek Krakau i powierzył zwierzchność nad instytucją niemieckiemu zarządcy Gustawowi Abbowi. Dyrektor Abb znał Kuntzego z przedwojennych międzynarodowych zjazdów bibliotekarskich. Kuntze, wykorzystując autorytet, jakim się u niego cieszył, skutecznie ochronił zbiory „Jagiellonki” przed niszczytelką działalnością hitlerowców. Uratował też inne księgozbiory przewiezione na Mickiewicza, m.in. zasoby

⁴⁴ *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie dnia 31 maja–2 czerwca 1936 r. Protokoły*, Kraków, Warszawa 1937, s. 5, 7–8. Por. też *Zjazd bibliotekarzy polskich*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1936, nr 154, s. 8; *Drugi dzień obrad zjazdu bibliotekarzy polskich*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1936, nr 154, s. 13.

⁴⁵ Por. E. Kuntze, *Fryderyk Papée jako bibliotekarz*, [w:] *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie dnia 31 maja–2 czerwca 1936 r.*, cz. 1: *Referaty*, Warszawa 1936, s. 7–25. Do wybitnych poprzedników Kuntzego na stanowisku dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej, upamiętnianiem zasług których się zajmował, należał też profesor bibliografii Akademii Krakowskiej Jerzy Samuel Bandtkie (1768–1835). 11 czerwca 1935 r., czyli w setną rocznicę śmierci Bandtkiego, pracownicy Biblioteki Jagiellońskiej z dyrektorem Kuntzem na czele zgromadzili się wspólnie z przedstawicielami Towarzystwa Miłośników Książki w Krakowie nad grobem zmarłego. Dyrektor Kuntze złożył przy pomniku kwiaty, por. *W stulecie śmierci Bandtkiego*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1935, nr 162, s. 16.

bibliotek PAU, AGH i kolekcje prywatne. Biblioteka nielegalnie prowadziła wypożyczenia zbiorów, dostarczała też literaturę niezbędną do tajnego nauczania. W lutym 1944 r. w Bibliotece Jagiellońskiej zorganizowano konspiracyjne obchody jubileuszu siedemdziesięciolecia urodzin pracującego w niej wówczas polskiego językoznawcy Kazimierza Nitscha. Okolicznościowe przemówienie wygłosił Edward Kuntze⁴⁶.

Po powstaniu warszawskim i wyzwoleniu kraju spod okupacji niemieckiej Kuntze pomagał bibliotekarzom przybywającym z pozostałych części ziem polskich, m.in. osobom wysiedlonym z Warszawy⁴⁷. Po zakończeniu okupacji hitlerowskiej zorganizował od nowa pracę w Bibliotece Jagiellońskiej. Wśród pierwszych zrealizowanych zadań znalazło się sprowadzenie książek wywiezionych przez Niemców do Adelina na Śląsku i uruchomienie księżnicy. Dyrektor zajął się również kwestią zabezpieczenia księgozbiorów znajdujących się na terenie Krakowa i województwa. W 1946 r. środowisko zawodowe wyróżniło go godnością członka honorowego ZBP. Po roku wieloletni zwierzchnik „Jagiellonki” przeszedł na emeryturę. Jego następcą został Aleksander Birkenmajer, mianowany na stanowisko dyrektora 1 lipca 1947 r.⁴⁸

Krakowski i poznański bibliotekarz prowadził działalność naukowo-badawczą w dziedzinie historii. Jako specjalista w zakresie dziejów nowożytnych słynął z prac na temat czasów Stefana Batorego i edycji źródeł z XVI w. Przez wiele lat redagował wydawnictwa Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. W 1948 r. opracował projekt Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych z czasów nowożytnych⁴⁹.

⁴⁶ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 45–46; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, dz. cyt., s. 201; I. Barowa, dz. cyt., s. 27; M. Łodyński, dz. cyt., s. 105; S. Sierotwiński, *Kronika życia literackiego w Polsce pod okupacją hitlerowską. Próba przeglądu zdarzeń w układzie chronologicznym*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 24, Prace Historyczno-Literackie, t. 2, s. 42; J. Baumgart, *Bibliotheca Patria...*, s. 25; S. Sierotwiński, *Na ratunek polskiej książce*, „Głos Młodzieży” 1970, nr 5, s. 6–9; S. Pigoń, *Tajne nauczanie*, „Polska” 1968, nr 12, s. 33–34; tenże, *Pochwała Biblioteki Jagiellońskiej*, „Polska” 1968, nr 12, s. 22.

⁴⁷ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 46; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, *Kuntze Edward...*, s. 201.

⁴⁸ H. Lipska, *Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej Edward Kuntze...*, s. 46; też, *Kuntze Edward...*, s. 487; S. Sierotwiński, *Kuntze Edward...*, s. 201.

⁴⁹ H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 487–488; S. Sierotwiński, *Kuntze Edward...*, s. 201; *Historycy krakowscy w ciągu ostatnich lat pięciu (sprawozdanie za lata 1925–1931)*, „Kwartalnik Historyczny” 1931, z. 2, s. 161. Por. też informacje bibliograficzne na temat części publikacji Edwarda Kuntzego z dziedziny historii: *Bibliografia historii Polski*, t. 1: *Do roku 1795*, cz. 1: *Do roku 1454*, pod red. H. Madurowicz-Urbańskiej, oprac. W. Buszkow-

W 1928 r. w uznaniu dla jego dorobku naukowego wybrano go na członka korespondenta, a w 1946 r. na członka czynnego Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU. Współpracował z biblioteką akademii, m.in. wchodząc w skład Rady Bibliotecznej w latach 1930–1945. Należał do Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk⁵⁰.

Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej był również członkiem Kasy im. Mianowskiego i Państwowej Rady Archiwalnej⁵¹.

Podsumowanie

Żoną Edwarda Kuntzego była Anna z Bielakowskich. Uczony i bibliotekarz ożenił się z nią w 1927 r. Bezdzienny związek zakończył się w 1946 r. śmiercią Anny⁵².

Edward Kuntze, postać zasłużona dla książki i nauki polskiej, zmarł 3 czerwca 1950 r. Został pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. W uroczystościach pogrzebowych wzięli udział przedstawiciele Naczelnej Dyrekcji Bibliotek, Zarządu Głównego oraz Zarządów Kół Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, redakcji „Przeglądu Bibliotecznego”, a także reprezentanci bibliotek z całego kraju i osoby ze środowiska naukowego Krakowa na czele z władzami PAU. Część prywatnego księgozbioru po Kuntzem rodzina przekazała w darze Bibliotece Jagiellońskiej⁵³.

O śmierci Edwarda Kuntzego informowano w czasopismach bibliotekarskich i księgarskich. W „Przeglądzie Księgarskim” pisano o zmarłym jako o „wybitnym pracowniku książki i kultury”⁵⁴. Na łamach „Przeglądu

ski, A. Przyboś, A. Szklarska-Lohmanowa, R. Zelewski, Warszawa 1965, s. 163, 192, 230; *Bibliografia historii Polski*, t. 1: *Do roku 1795*, cz. 2: *1454–1795*, pod red. H. Madurowicz-Urbańskiej, oprac. A. Przyboś, W. Buszkowski, A. Szklarska-Lohmanowa, R. Zelewski, Warszawa 1965, s. 21, 47–48, 170, 178, 197; *Materiały do słownika...*, s. 50.

⁵⁰ H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 437–438; S. Sierotwiński, *Kuntze Edward...*, s. 20; *Kronika naukowa za rok 1946*, „Kwartalnik Historyczny” 1946, [brak numeru zeszytu, ale podany numer rocznika: R. 54], s. 98; K. Kaczmarczyk, *Edward Kuntze, statutowy członek Wydziału Historii i Nauk Społecznych*, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 1955, t. 44/45, s. 134–135; *Materiały do słownika...*, s. 49.

⁵¹ S. Sierotwiński, *Kuntze Edward...*, s. 201.

⁵² Tamże, s. 201.

⁵³ H. Lipska, *Kuntze Edward...*, s. 488; S. Sierotwiński, *Kuntze Edward...*, s. 201–202; *Dr Edward Kuntze nie żyje*, „Bibliotekarz” 1950, nr 5–6, s. 80; „Przegląd Biblioteczny” 1950, z. 2, s. 97 (nekrolog Edwarda Kuntzego).

⁵⁴ *Śmierć wybitnego pracownika książki i kultury*, „Przegląd Księgarski” 1950, nr 15–16, s. 122.

Bibliotecznego” podkreślono, że zgon dyrektora „okrywa żałobą całe bibliotekarstwo polskie, któremu Zmarły dobrze się zasłużył”⁵⁵. Redakcja „Bibliotekarza” dała wyraz przekonaniu, iż „Bogata spuścizna długiego i pracowitego żywota Dyrektora Edwarda Kuntzego żyć będzie i rozwijać się w nowe formy w krzepnących i rosnących coraz wspanialej bibliotekach polskich”⁵⁶.

Z perspektywy ponad sześćdziesięciu lat trzeba stwierdzić, że większość zasług Edwarda Kuntzego, a także głoszonych przez niego koncepcji cechuje trwałość. Najważniejszym osiągnięciem dyrektora było doprowadzenie do wybudowania nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej, powiększonego i unowocześnionego w XXI w., do tej pory służącego zaspokajaniu potrzeb naukowych krakowskiego środowiska akademickiego i uczonych z całego kraju. Inny sukces Kuntzego, mający nieprzemijające znaczenie, to uchronienie krakowskich zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem przez hitlerowców, dzięki czemu uratowane kolekcje, współcześnie również w postaci cyfrowej, przyczyniają się do rozwoju nauki. Bohater artykułu był współtwórcą bibliotekarskiego stowarzyszenia zawodowego, funkcjonującego dzisiaj jako Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, oraz założycielem wydawanego także w naszych czasach periodyku naukowego „Przegląd Biblioteczny”. Szczególnie aktualny jest głoszony przez niego postulat odejścia w organizacji bibliotek od biurokracji oraz wprowadzania udoskonaleń technicznych w obsłudze czytelników, jak również stwierdzenie dyrektora, że księżnice uniwersyteckie to biblioteki naukowe o charakterze publicznym. Nie można natomiast zgodzić się z pomysłem Kuntzego, żeby część kosztów utrzymania bibliotek uniwersyteckich pokrywali czytelnicy, wnosząc okresowe opłaty. Jako przestarzałą należy ocenić propozycję nadania Bibliotece Jagiellońskiej statusu biblioteki narodowej. Niewątpliwie trzeba jednak uznać, że jest to jedna z polskich bibliotek o największym wkładzie w rozwój ojczystej nauki i kultury, mająca znaczenie nie tylko regionalne i ogólnopolskie, ale także międzynarodowe.

⁵⁵ „Przegląd Biblioteczny” 1950, z. 2, s. 97 (nekrolog Edwarda Kuntzego).

⁵⁶ *Dr Edward Kuntze nie żyje...*, s. 80. Pamięć Kuntzego została uczczona również przez sekretarza generalnego PAU prof. Jana Dąbrowskiego, który wymienił zmarłych członków akademii w sprawozdaniu za okres od lipca 1949 do czerwca 1950 r., wygłoszonym na posiedzeniu PAU 17 czerwca 1950 r., mówiąc: „Cześć ich pamięci”, por. *Publiczne posiedzenie Polskiej Akademii Umiejętności dnia 17 czerwca 1950*, „Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności”, [brak numeru rocznika] 1947/1952, s. 13.

About the tradition of managing Polish university libraries. Edward Kuntze (1880–1950)

ABSTRACT: The article will refer to the tradition of managing Polish libraries, without which libraries, concepts for managing the same and library technologies would not be successfully developing in contemporary Poland. The author will discuss the concepts and achievements of Edward Kuntze (1880–1950), director of the University Library in Poznań between 1919 and 1926 and of the Jagiellonian Library between 1926 and 1947. He will comment on the permanence, or also partially outdatedness of Kuntze's views.

KEYWORDS: Kuntze Edward (1880–1950), libraries management, library science history

